

DOI 10.26886/2311-4517.2(94)2024.4

УДК 351.9 (Нагляд та контроль за державним управлінням)

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ У ВИЩИХ ОРГАНАХ ВЛАДИ: ПРАКТИКА НІМЕЧЧИНИ; УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Володимир Літкевич, кандидат юридичних наук

<https://orcid.org/0000-0001-9197-9215>

e-mail: vlitk@ukr.net

Український гуманітарний інститут, Україна, Київська обл., Буча

Для України корупція у вищих органах влади (велика корупція або топкорупція (grand corruption); політична корупція (political corruption); адміністративна корупція (administrative corruption) [1] визнається сьогодні надзвичайно загрозливою. Успішне запобігання та протидія цьому виду корупції могло б стати своєрідним тригером для подолання корупції й в інших сферах життєдіяльності нашої країни. В пропонованій статті, яка виконана автором в рамках проекту «Німецька політика протидії відмиванню коштів і корупції – уроки для України», підтриманого HessenFonds, порівнюються превентивні антикорупційні механізми, направлені на запобігання корупції у вищих органах влади України та Федеративної Республіки Німеччина (далі - ФРН), та робиться висновок про їхні переваги та недоліки.

Ключові слова: корупція, заходи з протидії корупції, державна антикорупційна політика, антикорупційна стратегія, державна антикорупційна програма, НАЗК, превентивні антикорупційні механізми, директива щодо запобігання корупції у федеральній адміністрації, сфери діяльності органів федеральної адміністрації, які є особливо схильними до корупції.

Volodymyr Litkevych, PhD of Legal Sciences, Anti-corruption in higher government bodies: the practice of Germany; lessons for Ukraine/ Ukrainian Humanitarian Institute", Ukraine, Kyiv region, Bucha.

For Ukraine, corruption in higher authorities (grand corruption or top corruption), political corruption, administrative corruption [1] is recognized as extremely threatening today. Successful prevention and counteraction of this type of corruption could become a kind of trigger to combat corruption in other areas of our country's life. The proposed article, which was written by the author as part of the project "German anti-money laundering and anti-corruption policy - lessons for Ukraine", supported by HessenFonds, compares preventive anti-corruption mechanisms aimed at preventing corruption in the higher authorities of Ukraine and the Federal Republic of Germany (hereinafter - FRG) , and a conclusion is made about their advantages and disadvantages.

Key words: *corruption, anti-corruption measures, state anti-corruption policy, anti-corruption strategy, state anti-corruption program, NAZK, preventive anti-corruption mechanisms, directive on preventing corruption in the federal administration, areas of activity of federal administration bodies that are particularly prone to corruption.*

Постановка проблеми. Феномен корупції як зловживання посадовими особами довіреним їм службовим становищем в особистих цілях, притаманний сьогодні багатьом країнам світу, про що свідчить Індекс сприйняття корупції за 2022 рік міжнародної неурядової організації Transparency International. Так, Данія, країна яка посіла перше місце у рейтингу сприйняття корупції, отримала 90 балів зі 100 можливих. Україна в цей час з 33 балами потрапила на

116 місце разом з такими країнами як Замбія, Філіппіни, Монголія, Сальвадор, Ангола та Алжир [2].

Слід зазначити, що в Україні вжиття заходів з протидії корупції було започатковано з моменту набуття країною незалежності. Основними віхами державної антикорупційної політики стало:

- прийняття у 1995 році Закону України «Про боротьбу з корупцією»;

- затвердження у 1997 році Указом Президента України Національної програми боротьби з корупцією, яка започаткувала практику формування програмних документів, що визначають державну політику з виконання антикорупційного законодавства;

- приєднання України з 2006 року до міжнародних конвенцій, присвячених питанням боротьби з корупцією;

- створення спеціалізованих органів по боротьбі з корупцією, а саме: Національного агентства з питань запобігання корупції - НАЗК, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури - САП, Національного антикорупційного бюро України - НАБУ, Вищого антикорупційного суду - ВАКС, Агентства з розшуку та менеджменту активами - АРМА.

Проте попри значні напрацювання та досягнення в цій сфері проблема подолання корупції все ще залишається актуальною для України, що визнається як в документах державних органів влади України, так і її міжнародними партнерами.

Так, у Національній оцінці ризиків за 2019 рік зазначається, що однієї з найсуттєвіших зовнішніх загроз для української системи протидії відмиванню коштів є високий рівень корупції, яка робить вразливими сфери державного управління й оборонно-промислового комплексу. Її наслідком є загроза національній безпеці України, уповільнення економічного розвитку, ускладнення відносини з іноземними партнерами, а також нівелювання довіри населення до

державних органів та органів місцевого самоврядування [3. С. 196-197].

Подолання корупції, назвала Єврокомісія 17.06.2022 у своїх Рекомендаціях Європейській Раді однією з головних умов, які Україна повинна виконати для отримання статусу кандидата в члени Європейського Союзу [4].

В чому ж полягає причина неуспіху багаторічних антикорупційних зусиль України і як добитися подолання цього негативного явища? На думку експертів Берлінської конференції з питань відновлення, реконструкції та модернізації України, що відбулася у жовтні 2022, Україні необхідно повністю позбутися багажу історичних радянських експериментів у промисловості, політиці та плануванні й зосередитися на імпорті передового міжнародного досвіду та сильних інституціях і стандартах управління [5].

З урахуванням викладеного, актуальним для формування дієвої національної політики запобігання та протидії корупції особливо у сфері застосування владних управлінських функцій вищими органами влади було б вивчення відповідного досвіду ФРН. Сьогодні ця країна є провідною економічною потугою Європи й у рейтингу міжнародної неурядової організації Transparency International за 2022 рік зайняла 9 місце з 79 балами [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам проблематики подолання корупції в Україні, вивченню закордонного досвіду протидії корупції присвятили свої дослідження вітчизняні науковці С.А. Буткевич, Є.С. Гіденко, О. Гладун, К. Годуєва, В.М. Довжанин, І.Г. Зотова, М.І. Камлик, Т.О. Коломоєць, Р.О. Кукурудз, І.В. Кушнар'єв, Н. Підбережник, В. Попазогло, Ю.Ф. Лавренюк, О.К. Міхеєва, А.О. Поліщук, Л. Шмаль, О.Ю. Шереметьєва, М.В. Шевченко та інш.

Проте питання протидії корупції у сфері здійснення владних управлінських функцій вищими органами влади є сьогодні ще не достатньо дослідженим.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є: визначення, на підставі аналізу положень Закону України «Про запобігання корупції», Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки та Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки, особливостей превентивних антикорупційних механізмів, передбачених в цих документах; їхнє порівняння з відповідними механізмами запобігання корупції у вищих органах влади ФРН; визначення недоліків та переваг превентивних антикорупційних механізмів, що порівнюються, та доцільності й можливості застосування антикорупційних практик ФРН для вдосконалення системи запобігання та протидії корупції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Серед різних видів корупції найбільш загрозливою в Україні визнається корупція у вищих органах влади (політична корупція). Про це зазначили в рамках проведеного у 2021 році соціологічного дослідження «Стан корупції в Україні. Сприйняття, досвід, ставлення», 87,2% респондентів [6].

Дослідник політичної корупції І.В. Кушнар'єв зазначає, що цей феномен в Україні упродовж усіх років незалежності був більшою чи меншою мірою атрибутом діяльності політичних акторів; він охопив всі гілки та інститути державної влади, органи місцевого самоврядування [7, С.301].

Науковці О. Гус і О. Койдель називають корупцію на вищому рівні державного управління системною. На їх думку, вона виглядає як домовленості, коли йде обмін “посадами на потоках”, де можна отримати корупційну ренту, не отримуючи хабарів. У такій системі, тільки “свої” люди можуть бути на посадах, де можна отримати “відкати” [8].

На думку 85% опитаних у 2018 році Соціологічною групою "Рейтинг" через корупцію державні кошти осідають в кишенях тих, хто наділений владою [9. с. 28].

Експерти, які взяли участь у 5-й раунді моніторингу за Стамбульським планом дій по боротьбі з корупцією за 2022 рік у підсумковому резюме зазначили, що корупція на вищому рівні залишається широко поширеною в Україні, а ефективність боротьби з нею постійно підривається різними способами. [10, С. 6].

Серед зазначених в Національній оцінці ризиків 2019 року причин існування корупційних практик, до найбільш примітних, які роблять вразливим державне управління і які обумовлюються негараздами у вищих ешелонах влади, віднесено:

- невдале реформування економічних відносин в державі, політичне прийняття необґрунтованих рішень, недотримання етичних правил поведінки публічними службовцями через низький рівень культури управління в державних органах

- наділення національних ПЕП (Politically exposed persons - політично значущі особи) широкими владними повноваженнями, що дає їм змогу здійснювати контроль над значними фінансовими потоками держави, використовувати своє службове становище з метою отримання власної вигоди

- прийняття на посади осіб, які не відповідають встановленим вимогам, нечіткого визначення завдань та функціональних обов'язків кожного працівника [3, С. 197].

Тому створення ефективних механізмів запобігання корупції у вищих органах влади відповідало б як запиту українського суспільства, вимогам наших закордонних партнерів, так і потребам захисту національної безпеки країни, яка декларується в Національній оцінці ризиків та багатьох інших документах державних органів влади.

А досягнення реальних результатів в цій сфері могло б стати своєрідним тригером для мінімізації побутової корупції й корупції в бізнесі.

Законом України «Про запобігання корупції» (далі по тексту - Закон) термін «корупція» визначається як використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди [11].

Цей термін складається з трьох основних елементів: перший - службова особа, наділена повноваженнями чи пов'язаними з ними можливостями; другий - службові повноваження – як комплекс офіційно покладених на певних службовців конкретних функціональних обов'язків, а також повноважень, наданих виключно для ефективного виконання цих обов'язків [12. С. 66]; третій - використання особою службових повноважень в рамках певної сфери діяльності державного органу і всупереч його завданням з метою одержання неправомірної вигоди.

Згідно з преамбулою Закону, однією з головних його цілей є визначення змісту та порядку застосування превентивних антикорупційних механізмів. З огляду на зміст положень Закону, зокрема розділів IV-VII, X, XI основні зусилля цих механізмів спрямовано на посадових особах і частково на їхні службові повноваження. Сфера діяльності державних органів влади, їхні владні управлінські функції, компетенція, в рамках яких реалізується протиправна діяльність посадових осіб, залишилися поза увагою законодавців.

Відповідно до ст. 18 засади державної антикорупційної політики на відповідний період визначаються Верховною Радою в Антикорупційній стратегії. Вони повинні враховувати поточну ситуацію

щодо корупції та результати виконання попередньої Антикорупційної стратегії.

З аналізу положень Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки, затвердженої Законом України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» [13], можна зробити висновок, що проблематика створення механізмів запобігання корупції у владних управлінських функціях державних органів влади не знайшла свого відображення також і в положеннях цього документу. За своїм змістом Стратегія скоріше є довідником ключових проблем у сфері запобігання корупції, яким фактично визнається її наявність у вищих органах влади, і сформульованих очікувань (стратегічних результатів), які повинні бути досягнуті в результаті реалізації Державної антикорупційної програми [14], що за своєю суттю фактично є планом діяльності НАЗК на 2023-2025 роки.

Слід зазначити, що до положень Стратегії, які безпосередньо стосуються владних управлінських функцій державних органів можна віднести лише три перших основних принципів антикорупційної політики на 2021-2025 роки, зазначених у п. 1.2. цього документу:

1) оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування, реалізація чого передусім передбачає: усунення дублювання повноважень різними органами; тимчасове припинення реалізації малоефективних повноважень, що супроводжуються високим рівнем корупції, до запровадження належних процедур, які мінімізуватимуть відповідні корупційні ризики; усунення випадків реалізації одним і тим самим органом повноважень, поєднання яких створює додаткові корупційні ризики;

2) цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, прозорість

діяльності та відкриття даних як основа для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності;

3) створення на противагу наявним корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб.

Стратегією передбачається, що ці принципи мають враховуватися:

- під час розроблення та впровадження програмних документів Кабінету Міністрів України (далі - КМУ), інших органів державної влади з метою забезпечення ефективного запобігання корупції в усіх сферах державної політики;

- під час розроблення та впровадження антикорупційних програм публічних інституцій, а також у діяльності органів місцевого самоврядування, під час розгляду і прийняття законів Верховною Радою України.

Проте, всупереч тому, що Стратегія була затверджена Законом України, КМУ відмовився в Державній антикорупційній програмі на 2023-2025 роки, дотримуватися принципу «тимчасового припинення реалізації малоефективних повноважень, що супроводжуються високим рівнем корупції, до запровадження належних процедур, які мінімізуватимуть відповідні корупційні ризики». Такі дії, є порушенням вимог чинного законодавства. Їх можна також розглядати як певне підтвердження тези міжнародних експертів, які брали участь у 5-й раунді моніторингу за Стамбульським планом дій по боротьбі з корупцією за 2022 рік, що в Україні різними способами підривається ефективність боротьби з корупцією на вищому рівні [10, с. 6].

У ФРН визнається, що корупція є прихованою небезпекою для верховенства права і, зокрема, для державного управління. Оскільки корупція може виникнути в усіх сферах державного управління,

протидіяти цій небезпеці можна лише за допомогою самих службовців [15. S. 1357]

Проте, в цій країні відмовилися від створення системи спеціалізованих антикорупційних органів. Основною точкою докладання зусиль превентивних антикорупційних механізмів було обрано предметні сфери діяльності державних органів, які піддаються найбільшому ризику корупції, антикорупційна освіта посадових осіб, за допомогою яких і передбачається вирішувати головні проблеми запобігання корупції у відповідних органах.

Законодавчу базу в антикорупційній сфері Німеччини формують положення кримінального законодавства, законодавства про державну службу та відповідних адміністративних правил як на федеральному рівні, так і на рівні земель, серед яких одне з центральних по значенню місць належить Директиві щодо запобігання корупції у федеральній адміністрації (*Richtlinie der Bundesregierung zur Korruptionsprävention in der Bundesverwaltung*; далі - Директива) [16], прийнятій Федеральним урядом 30.07.2004 року.

В цьому документі визначено основні елементи антикорупційної стратегії, які повинні бути враховані федеральними органами, юридичними особами публічного або приватного права, учасником яких є виключно федерація, а також збройними силами при вжитті заходів щодо запобігання корупції. Зазначений документ є також основою для відповідних актів, прийнятих на рівні земельних адміністрацій.

Директива щодо запобігання корупції у федеральній адміністрації (далі Директива) складається з 14 пунктів:

У першому розділі визначається сфера дії Директиви, тобто суб'єкти, на які розповсюджується дія положень Директиви.

Другий розділ, один з найважливіших у Директиві, присвячений необхідності виявлення та аналізу сфер діяльності органу федеральної адміністрації, які є особливо схильними до корупції. Це може бути сфера, наприклад, в якій діяльність співробітників, пов'язана з:

- прийняттям рішення, результатом якого є отримання значних переваг;
- частими зовнішніми контактами з метою здійснення нагляду або контролю;
- управлінням значними сумами бюджетних коштів;
- прийняттям рішень щодо державних контрактів, субсидій, фінансування чи інших грантів;
- направленням вимог, видача концесій і дозволів тощо, встановлення та стягнення плати;
- опрацюванням внутрішньої конфіденційної інформації підрозділу.

Щодо кожної сфери діяльності, які піддаються особливому ризику корупції Директива вимагає встановлення певного режиму, який передбачатиме проведення аналізу ризиків або визначення ефективності запобіжних заходів у разі:

- виявлення особливого ризику корупції;
- проведення у підрозділі організаційних або процедурних змін,
- внесення змін до змісту завдання підрозділу або змін до рекомендацій федеральної адміністрації щодо запобігання корупції;
- закінчення п'ятирічного терміну перебування співробітника на посаді, сфера діяльності якого піддається особливому ризику корупції, з моменту останньої оцінки ризиків.

У третьому розділі «Принцип кількох очей і прозорість» вимагається застосування до сфер роботи, які піддаються

особливому ризику корупції посиленого нагляду та перевірки на прозорість прийняття рішень.

У четвертому розділі «Співробітники» мова йде про необхідність ретельного відбору персоналу на роботу у сферах, які піддаються особливому ризику корупції та обмеження строку їх найму 5 роками.

5 та 6 розділи присвячено правам та обов'язкам уповноважених осіб та організаційних підрозділів з питань запобігання корупції.

У розділах 7, 8, та 9 мова йде про особливості роботи з персоналом федеральних органів влади, щодо надання їм роз'яснень про особливості їхньої роботи, щодо запобігання корупції, проведення інструктажу, навчання, підвищення кваліфікації та застосування заходів послідовного та фахового нагляду з боку керівництва відповідних підрозділів.

Десятий розділ «Інформація та заходи у разі підозри в корупції» визначає дії керівника підрозділу у разі виявлення фактичної підозри у вчиненні корупційного злочину та встановлює обов'язок для федеральних органів влади надавати щорічну інформацію щодо своєї сфери діяльності про підозрілі справи, у яких було розпочато провадження, а також про результати такого провадження.

Розділи 11 і 12 присвячено керівним принципам закупівель та необхідності включення антикорупційних положень до текстів державних контрактів.

У розділах 13 та 14 мова про особливості запобігання корупції у разі спонсорства на користь федерального відомства або надання федеральних грантів.

Зазначенні вище положення Директиви, які мають загальний характер доповнюються Кодексом поведінки проти корупції,

Інструкцією для керівників та органів управління та Рекомендаціями щодо запобігання корупції в федеральній адміністрації; Роз'ясненнями (необов'язкового характеру) щодо реалізації положень Директиви.

Питання впровадження та періодичних переглядів положень Директиви координує міжвідомча робоча група, що складається з уповноважених осіб з питань запобігання корупції та експертів підрозділів внутрішнього аудиту.

Федеральне міністерство внутрішніх справ готує щорічні звіти щодо впровадження Директиви. У його рамках створено провідний відділ із запобігання корупції (Відділ DG I 3). Referat DG I 3 Integrität; Korruptionsprävention; Sponsoring). Через цей підрозділ міністерство регулярно організовує зустрічі уповноважених осіб та організаційних підрозділів з питань запобігання корупції та відділів внутрішнього аудиту для обміну досвідом і стандартизації аудиторських процедур.

Окремі аспекти впровадження Директиви контролює Вища контрольна палата (Bundesrechnungshof), що є конституційно незалежним органом влади. Вона надає коментарі щодо щорічних звітів ВМІ про впровадження Директиви, які подаються до парламенту (Бундестагу). Бундестаг здійснює остаточний нагляд за впровадженням Директиви й може приймати рішення, які повинні бути взяті до відома федеральною адміністрацією.

Як працює зазначена система протидії корупції можна дізнатися зі звіту щодо запобігання корупції у федеральній адміністрації (Korruptionsprävention in der Bundesverwaltung) Міністерства внутрішніх справ Німеччини за 2019 рік. Протягом звітнього періоду у 23 вищих федеральних органах влади та 927 функціональних підрозділах працювало 531.539 співробітників. У вищих федеральних органах влади у сферах діяльності, пов'язаних з

особливим корупційним ризиком було зайнято 12.837 (36%) співробітників, у функціональних підрозділах, в яких було визначено сфери діяльності, особливо схильні до корупції (bKA), було зайнято всього 49 826 (10 відсотків).

У 2019 році були розпочаті нові розслідування проти 25 співробітників федеральної адміністрації за підозрою в корупції, повністю завершено 7 підозр у корупції минулих років, відкрито 5 кримінальних проваджень та 4 дисциплінарних провадження. Питома вага справ, за якими до підозрюваних було застосовано санкції, становила 13 відсотків від загальної кількості підозрюваних випадків[17].

Висновок. При формуванні превентивних антикорупційних механізмів у ФРН виходять з того, що:

- корупційні діяння характеризуються, серед іншого, приховуванням (збереженням в таємниці) цих дій і свідомою та добровільною співпрацею принаймні двох сторін;
- корупційні злочини знають лише виконавців і не мають прямих жертв;
- успішно протидіяти корупції можна лише за допомогою службовців. [15, S.1357].

Завдяки визначенню положеннями Директиви сфер (повноважень) діяльності державних органів, які є особливо схильними до корупції, а також детальній регламентації поведінки посадових осіб Антикорупційним кодексом поведінки та Керівними принципами для керівників і органів управління, формуються певні механізми самоконтролю в кожному органі державної влади.

Такий підхід, забезпечив країні високі результати в запобіганні корупції і дав змогу відмовитися від створення спеціалізованих

інституцій (чисельного бюрократичного апарату) зі спеціальним антикорупційними повноваженнями.

Створення в Україні спеціалізованих антикорупційних органів без наведення порядку в сфері владних управлінських функцій державних органів та відповідної їх оптимізації, перетворює державну антикорупційну політику у її імітацію. Підтвердженням цьому власне є:

- Антикорупційна стратегія, документ, який не визначає шляхи протидії корупції, а лише фіксує проблеми в цій сфері та Державна антикорупційна програма, в якій більш розширено викладаються основні пункти Стратегії, а заходи з її виконання є планом поточної діяльності НАЗК;

- невідповідність між заявленим строком реалізації Антикорупційної Стратегії та фактичною датою її затвердження законом, а також строками реалізації Державної антикорупційної програми.

Література:

1. Антикорупційна енциклопедія. Офіс доброчесності НАЗК. <<https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/vydy-koruptsiyi#>>. (2024, лютого, 08).
2. Corruption Perceptions Index, CPI. Transparency International. <<https://www.transparency.org/en/cpi/2022>> (2024, лютого, 02). [in English].
3. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. 2019. <<https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/HOP/Документи/Zvit.pdf.pdf>. 250 с.> (2024, лютого, 03).

4. EU Commission's Recommendations for Ukraine's EU candidate status 17.06.2022 Press and information team of the Delegation to UKRAINE. Retrieved from https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-commissions-recommendations-ukraines-eu-candidate-status_en?s=232.> (2024, лютого, 04). [in English].
5. International Expert Conference on the Recovery, Reconstruction and Modernisation of Ukraine. Berlin, 25.10.2022, Conference Report. Retrieved from <https://www.g7germany.de/resource/blob/997532/2153244/abae1adce725c2bc41397c3a3f148b8/2022-12-12-ukr-aufbaukonferenz-abschluss-data.pdf?download=1>. (2024, лютого, 05). [in English].
6. Стан корупції в Україні. Сприйняття, досвід, ставлення. Програма сприяння громадській активності «Долучайся!» (USAID/ENGAGE).<<https://engage.org.ua/stan-koruptsii-v-ukraini-spryjniattia-dosvid-stavlennia/>>. (2024, лютого, 05).
7. Кушнар'єв І. В. Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Видавництво «Юридична думка», 2018. 408 с.
8. Оксана Гус, Олександра Койдель, викладачки Магістерської програми з публічної політики та врядування у Київській школі економіки. /Чому боротьба з корупцією в Україні відбувається так повільно? <<https://kse.ua/ua/community/stories/chomu-borotba-z-koruptsiyeyu-v-ukrayini-vidbuvayetsya-tak-povilno/>>. (2024, лютого, 06).
9. Динаміка суспільно-політичних поглядів в Україні. 15-31 березня 2018. Дослідження Соціологічної групи «Рейтинг» на замовлення Міжнародного Республіканського Інституту. <http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/2018_03-national_ua-official.pdf >. (2024, лютого, 06).

10. OECD Anti-corruption reforms in Ukraine. Pilot 5th Round of Monitoring Under the Istanbul Anti-Corruption Action Plan (2022).<<https://doi.org/10.1787/b1901b8c-en>> (2024, лютого, 07). [in English].

11. Закон України «Про запобігання корупції». (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст.2056). <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>>. (2024, лютого, 06).

12. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. Хавронюк М. І., К.: Ваіте, 2018. 472 с. <<https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/376786.pdf>> (2024, лютого, 06).

13. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» 2322-IX. Голос України — № 141. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>>. (2024, лютого, 06).

14. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки. Постанова КМУ 04.03.2023, №220. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>> (2024, лютого, 06).

15. Richtlinie zur Korruptionsprävention und Korruptionsbekämpfung in der öffentlichen Verwaltung des Landes Hessen. Hessisches Ministerium des Innern und für Sport. Staatsanzeiger für das Land Hessen – 23. Dezember 2019. N52. S. 1357-1363. <https://rp-darmstadt.hessen.de/sites/rp-darmstadt.hessen.de/files/2022-04/richtlinie_korruptionspraevention_und_bekaempfung_vom_18.11.2019_stanz-hessen-ausgabe-2019-52.pdf>. (2024, лютого, 09).

16. Richtlinie der Bundesregierung zur Korruptionsprävention in der Bundesverwaltung Vom 30. Juli 2004.

<https://www.verwaltungsvorschriften-im-internet.de/bsvwvbund_30072004_O4634140151.htm>. (2024, лютого, 09).

17.Jahresbericht 2019. Stand: 4. Dezember 2020. Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2021/03/korruptionspraevention-bundesverwaltung-2019.pdf?__blob=publicationFile&v=7>. (2024, лютого, 09).

References:

1. Antykoruptsiyna entsyklopediya. Ofis dobrochesnosti NAZK (Natsionalne ahentstvo z pytan zapobihannya koruptsiyi). (Anti-corruption encyclopedia. Office of integrity of the NAPC (National Agency for the Prevention of Corruption).

Retrieved from <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/vydy-koruptsiyi#>. (2024, February, 08). [in Ukrainian].

2. Corruption Perceptions Index, CPI. Transparency International. Retrieved from <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>. (2024, February, 02).

3. Zvit pro provedenai natsionalnoi otsinky rysykyv u sferi zapobihania ta protydii lehalizatsii (vidmyvanui) dohodiv, oderzhanych zlochynym shliahom, finansuvanui teroryzmu (Report on conducting a national risk assessment in the field of prevention and countermeasures against the legalization (laundering) of criminal proceeds and the financing of terrorism.). 2019. Retrieved from <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/HOP/Документи/Zvit.pdf.pdf>. 250 с. (2024, February, 03). [in Ukrainian].

4. EU Commission's Recommendations for Ukraine's EU candidate status 17.06.2022 Press and information team of the Delegation to Ukraine. Retrieved from <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu->

commissions-recommendations -ukraines-eu-candidate-status_en?s=232. (2024, February, 04).

5. International Expert Conference on the Recovery, Reconstruction and Modernisation of Ukraine. Berlin, 25.10.2022, Conference Report. Retrieved from <https://www.g7germany.de/resource/blob/997532/2153244/abae1adce725c2bc41397c3a3f148b8/2022-12-12-ukr-aufbaukonferenz-abschluss-data.pdf?download=1>. (2024, February, 05).

6. Stan koruptsiyi v Ukrayini. Spryynyattya, dosvid, stavlennya. Prohrama spryannya hromads'kiy aktyvnosti «Doluchaysya!». (USAID/ENGAGE) (The state of corruption in Ukraine. Perception, experience, attitude. Program for promoting public activity "Join!"). Retrieved from <https://engage.org.ua/stan-koruptsii-v-ukraini-spryniattia-dosvid-stavlennia/>. (2024, February, 05). [in Ukrainian].

7. Kushnar'ov I. V. Politychna koruptsiya: porivnyal'no-politologichna kontseptualizatsiya: monohrafiya. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Korets'koho NAN Ukrayiny; Vydavnytstvo «Yurydychna dumka» (Political corruption: comparative political conceptualization: monograph. Kyiv: Institute of State and Law named after V. M. Koretsky National Academy of Sciences of Ukraine; "Legal Opinion" Publishing House), 2018. 408 c. [in Ukrainian].

8. Oksana Hus, Oleksandra Koidel. Chomu borot'ba z koruptsiyeyu v Ukrayini vidbuvayet'sya tak povil'no? (Why is the fight against corruption in Ukraine so slow?) Retrieved from <https://kse.ua/ua/community/stories/chomu-borotba-z-koruptsiyeyu-v-ukrayini-vidbuvayetsya-tak-povilno>. (2024, February, 06). [in Ukrainian].

9. Dynamika suspil'no-politychnykh pohlyadiv v Ukrayini. 15-31 bereznya 2018. Doslidzhennya Sotsiologichnoyi hrupy «Reytynh» na zamovlennya Mizhnarodnoho Respublikans'koho Instytutu. (Dynamics of socio-political

views in Ukraine. March 15-31, 2018. Research by the Sociological Group "Rating" commissioned by the International Republican Institute. Retrieved from http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/2018_03-national_ua-official.pdf. (2024, February, 06). [in Ukrainian].

10. OECD Anti-corruption reforms in Ukraine. Pilot 5th Round of Monitoring Under the Istanbul Anti-Corruption Action Plan (2022). Retrieved from <https://doi.org/10.1787/b1901b8c-en>. (2024, February, 07).

11. Zakon Ukrayiny «Pro zapobihannya koruptsiyi». Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR), 2014, № 49, st.2056. (Law of Ukraine "On Prevention of Corruption". (Information of the Verkhovna Rada, 2014, No. 49, Article 2056). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>. (2024, February, 06).

12. Naukovo-praktychnyy komentar do Zakonu Ukrayiny «Pro zapobihannya koruptsiyi» / nauk. red. Khavronyuk M. I., K.: Vaite, 2018. 472 s. (Scientific and practical commentary to the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" / science. ed. Khavronyuk M. I., K.: Waite, 2018. 472 p.). Retrieved from <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/376786.pdf>. (2024, February 06). [in Ukrainian].

13. Pro zasady derzhavnoyi antykoruptsiynoyi polityky na 2021-2025 roky. Zakon Ukrayiny vid 20 chervnya 2022 roku № 2322-IX. (Holos Ukrayiny 09.07.2022, № 141) (About the foundations of the state anti-corruption policy for 2021-2025. Law of Ukraine dated June 20, 2022 No. 2322-IX. (Voice of Ukraine 07/09/2022, No. 141).

Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>. (2024, February, 06). [in Ukrainian].

14. Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi antykoruptsiynoyi prohramy na 2023-2025 roky. Kabinet Ministriv Ukrayiny. Postanova vid 4 bereznya 2023 r. № 220. (Uryadovyy kur'yer 16.03.2023, № 53) (On the approval of

the State anti-corruption program for 2023-2025. Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution No. 220 of March 4, 2023. (Government Courier, March 16, 2023, No. 53). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>. (2024, February, 06). [in Ukrainian].

15. Guidelines for preventing and combating corruption in public administration in the state of Hesse. Hessian Ministry of the Interior and Sport. State Gazette for the State of Hesse – December 23, 2019. N52. pp. 1357-1363. Retrieved from https://rp-darmstadt.hessen.de/sites/rp-darmstadt.hessen.de/files/2022-04/leitung_korruption_spraevention_und_bekaempfung_vom_18.11.2019_stanz-hessen-nachrichten-2019-52.pdf. (2024, February, 09). [in Germany].

16. Federal Government Guidelines on Corruption Prevention in the Federal Administration dated July 30, 2004. Retrieved from https://www.verwaltungsvorschriften-im-internet.de/bsvwvbund_30072004_O4634140151.htm). (2024, February, 09). [in Germany].

17. Annual report 2019. As of: December 4, 2020. Federal Ministry of the Interior, Building and Community Retrieved from https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2021/03/korruption_spraevention_bundes_verwaltung-2019.pdf?__blob=publicationFile&v=7. (2024, February, 09). [in Germany].